

POSLOVANJE MLJEKARA SR HRVATSKE U GOD. 1973.

Matej MARKEŠ

Prehrambeno-tehnološki institut, Zagreb

1. Uvod

Tokom god. 1973. u svim su radnim organizacijama, u skladu s ustavnim propisima, izvršene promjene organizacione strukture. S tim u vezi, u novim samoupravnim osnovnim organizacijama udruženog rada i njihovim asocijacijama rješavana su brojna kadrovska, organizaciona, ekonomska, tehnička, tehnološka i druga pitanja od značaja za daljnji uspješni rad.

Osnovana je također mljekarska sekcija »Centrostočara« u Zagrebu, sa zadacima poslovnog udruženja mljekara SR Hrvatske.

Duga živahnost mljekarskih radnika na prioritetnim zadacima u svojim radnim organizacijama odrazila se je tokom prošle godine na aktivnost Udruženja.

2. Otkup mlijeka i mlječnih proizvoda

2. 1. Otkup mlijeka

Prema iskazanim podacima otkup mlijeka preko mljekare u SR Hrvatskoj tokom 1973. god. iznosio je 267.961 tis. litara.

U usporedbi s god. 1972. otkup je veći za 7% (250,3 mil.) i time se nastavlja pozitivan trend kretanja otkupa kakav je bio i tokom prethodnih godina.

Mlijeko individualnih proizvođača učestvuje sa 75% u ukupnom otkupu

Dok se otkup mlijeka od društvenog sektora tokom 1973. god. zadržao približno na istoj visini kao i prethodne, otkup mlijeka od individualnih proizvođača povećan je za 11% i iznosi nešto više od 200 mil. lit.

S područja SR Hrvatske otkupljeno je 240.077 tis. litara mlijeka, (oko 90%) dok je 27.884 tis. litara otkupljeno s područja drugih republika. Porast otkupa s područja drugih republika je nešto veći (8%) nego s područja SR Hrvatske.

S područja Slovenije dopremljeno je 15.474 tis. litara (prema: 14.243 u god. 1972.), a s područja SR BiH 12.410 tis. litara. Dok se s područja Slovenije otkupljuje mlijeko od tamošnjih mljekara, otkup mlijeka na području SR BiH organizirale su naše mljekare izravno, ili preko zadruga od tamošnjih proizvođača.

Učešće organiziranog otkupa u ukupnoj proizvodnji mlijeka za područje SR Hrvatske stalno se povećava. Razlog je, što otkup raste brže od proizvodnje. U usporedbi s proizvodnjom mlijeka iz 1972. god. (696 mil. litara) ostvareni otkup na području SRH (240 mil.) učestvuje s 34,5%, odnosno nešto više od trećine proizvedenog mlijeka ulazi u organizirani promet.

Prema podacima Sekretarijata za privredu SRH s područja SR Hrvatske otkupljeno je i otpremljeno u druge republike ukupno 5.248 tis. litara.

2. 2. Otkup mlječnih proizvoda

Prema raspoloživim podacima mljekare SRH otkupile su tokom 1973. god. 2.034 t sireva, 1.309 t maslaca i 378 t mlijeka u prahu.

Ekvivalentna količina mlijeka, prerađena u sir i mlijeko u prahu iznosi 24.123 tis. litara, pri čemu je, tipizacijom ili obiranjem, dobiveno oko 230 t maslaca, dok je za ostatak oko 1.080 t maslaca potrebna ekvivalentna količina od 26. mil. litara mlijeka.

3. Otkupne cijene mlijeka i mlječnih proizvoda

Najviše otkupne cijene plaćale su mljekare za mlijeko, proizvedeno u okviru vlastite asocijacije osnovnih organizacija. Mlijeko, nabavljeno od drugih društvenih organizacija proizvođača bilo je za oko 0,25 nd jeftinije. Otkupne cijene za mlijeko individualnih proizvođača bile su u prosjeku nešto više od 2 nd, a razlike u otkupnoj cijeni mlijeka iz kooperacije i slobodnog otkupa gotovo i nema.

Prosječna godišnja otkupna cijena za sve mlijeko iznosila je 2.24 nd, odnosno za 8,2% više nego god. 1972. (2,07 nd)

Ukupan otkup mlijeka, po toj prosječnoj otkupnoj cijeni, dosegao je vrijednost 600 mil. nd.

Doda li se k tome vrijednost otkupljenih mlječnih proizvoda oko 80 mil. nd. proizlazi ukupna vrijednost otkupljenog mlijeka i mlječnih proizvoda tokom 1973. god. u iznosu 680 mil. nd.

Otkupne cijene sireva kretale su se između 23 i 28 nd — izuzev ovčji sir po 50 nd — cijena maslaca po prosječnim cijenama 32—33 nd, punomasnog mlijeka u prahu 18,50—20,50 i obranog mlijeka u prahu oko 17 nd.

Cijene se prilagođuju uvjetima tržišta, ponudi i potražnji.

4. Proizvodnja mlječnih proizvoda

Tokom 1973. godine prema nepotpunim podacima proizvedeno je:

Konzumnog mlijeka	115.581 tis. litara
Slatkih mlječnih napitaka	1.899 tis. litara
Jogurta i dr. ferm. proizvoda	13.757 tis. litara
Polutvrdih i tvrdih sireva	4.744 t
Svježih i mekih sireva	1.517 t
Topljenih sireva	3.426 t
Konzumnog vrhnja	6.280 tis. litara
Kond. i evapor. mlijeka	42 tis. litara
Maslaca i masla	2.023 t
Punomasnog mlijeka u prahu	2.265 t
Obranog mlijeka u prahu	915 t
Kazeina	18 t
Sladoleda	3.574 t
Slatkog tučenog vrhnja	812 t
Ostalih proizvoda	1 t

U usporedbi s god. 1972. najveći je skok zabilježen kod proizvodnje svježih i mekih sireva (46%) zatim kod proizvodnje konzumnog mlijeka — skoro 20%, jogurta za oko 13% te sladoleda i tučenog smrznutog vrhnja (zajedno) za oko 1,5%.

Proizvodnja nekih proizvoda, napose polutvrdih i tvrdih sireva, smanjena je vjerojatno dijelom zbog povećanih količina mlijeka za konzum (18,3 mil. litara više nego u god. 1972.), a dijelom zbog nereguliranih odnosa cijene.

Potrebno je istaknuti da su kod podataka o proizvodnji mlječnih proizvoda za Zagrebačku mljekaru unijeti podaci o realizaciji pa ovi u izvjesnoj mjeri odstupaju od podataka o proizvodnji, dok se nije raspolagalo podacima o proizvodnji mlječnih proizvoda TMP »Belje«, Beli Manastir.

Najveći dio otkupljenog mlijeka — oko 52% ili 130 mil. litara, upotrijebljen je tokom prethodne godine za potrošnju u svježem stanju ili u vidu fermentiranih mlječnih proizvoda i slatkih mlječnih napitaka.

Nešto više od četvrtine (26,6%) svega otkupljenog mlijeka, odnosno oko 67,5 mil. litara prerađeno je u sireve, oko 30 mil. litara u mlijeko u prahu (11,8%), dok su manje količine prerađene u druge mlječne proizvode — vrhnje, sladoled i dr.

Uočljivo je da je tokom 1973. godine potpuno nestala proizvodnja konzumnog mlijeka u bocama, koju je potisnuo plasman pasteriziranog i ultrapasteriziranog mlijeka u nepovratnoj mekoj i tetra-ambalaži.

Ma koliko da je — s ekonomsko — komercijalnog stanovišta samih mljekara — povoljna činjenica da su zalihe mlječnih proizvoda na koncu godine neznatne, toliko ova činjenica ujedno predstavlja nesigurnost opskrbe tržišta, a s tim u vezi i mogućnost znatnijih poremećaja tržišnih odnosa. Može se diskutirati tko bi zapravo trebao osiguravati i financirati izvjesne komercijalne zalihe mlječnih proizvoda-maslaca, određenih polutvrdih sireva i eventualno punomasnog mlijeka u prahu — za tržište, no formiranje takovih zaliha bilo bi normalno, štaviše neophodno, u uvjetima smirivanja cijena i potražnje za ovim proizvodima. To bi bilo naročito pogodno prije nastupa turističke sezone, odnosno sezone snižene proizvodnje mlječnih proizvoda.

Prodajne cijene mlječnih proizvoda povećane su tokom god. 1973. kod svih mlječnih proizvoda.

Iako podaci nijesu potpuni oni mogu ilustrirati kretanja tokom godine.

Najmanje je porasla prodajna cijena konzumnog mlijeka i dosegla je potkraj godine prosječno 3,06 nd odnosno 2% više nego na početku (3,00). Razlog za ovako neznatno povećanje je u tom, što su cijene konzumnog mlijeka korigirane gotovo kod svih mljekara već u toku god. 1972.

Cijene većine mlečnih proizvoda, ma koliko pogodovala proizvođačima, uvijek predstavljaju opasnost i riziko za plasman robe. Potrošač, ocjenjujući prednosti i cijene određene robe, kupuje onu koja mu u danom momentu najbolje odgovara. U takvom slučaju nove cijene mogu biti kočnica plasmama, što, međutim tokom 1973. god. nije bilo slučaj.

5. Brojno stanje i kvalifikaciona struktura zaposlenih

Nepotpuni podaci (bez mljekare »Belje«, Pula i Zadar) pokazuju da je tokom 1973. god. u ostalim mljekarama brojno stanje i kvalifikaciona struktura zaposlenih kadrova bila kako slijedi:

Ukupno zaposlenih	3.275
Od toga	
VKV	235
KV	890
PKV	430
NKV	834
VSS	185
VŠSS	77
SSS	456
NSS	168

Usporedimo li podatke o broju zaposlenih potkraj 1972. i 1973. za one radne organizacije o kojima se s takovim podacima raspolaže, proizlazi da je kod ovih radnih organizacija produktivnost rada, mjerena kroz otkup mlijeka, porasla za oko 5°/_o u odnosu na prethodnu godinu.

Na tzv. mljekarskim poslovima (unapređ. proizvodnje, sirovinaska služba, mljek. pogoni i labor. kontrola) zaposleno je bilo u 1973. godini oko 45°/_o od ukupnog broja, dok više od polovice zaposlenih čine razne pomoćne službe.

6. Materijalna baza mlijeka

6. 1. Osnovna sredstva

Prema nepotpunim podacima iskazana je za god. 1973. ukupna nabavna vrijednost osnovnih sredstava 269,3 mil. nd, od čega otpada 102,4 ili 38°/_o na građevine, a 166,9 mil. nd ili 62°/_o na opremu i ostalo.

Građevine su, prema knjižnom stanju, srazmjerno malo amortizirane, svega 35°/_o. Oprema je, prema prikupljenim podacima, otpisana na polovicu nabavne vrijednosti pri čemu je TMP Osijek pred nužnom zamjenom. Mljekare Županja, Sl. Požega, Zadar, Pula i Split imaju opremu, otpisanu s više od 50°/_o vrijednosti, dok je kod ostalih (St. P. Selo, Zdenka, Rijeka i Dubrovnik) oprema novijeg datuma.

Tokom prethodne godine bilo je u izgradnji zgrada i opreme u ukupnoj vrijednosti 31,5 mil. nd. za koji će se iznos poboljšati stanje zgrada i opreme u narednoj godini.

6. 2. Ukupne sredstva i krediti

Tokom god. 1973. grupacija od 12 mljekara SR Hrvatske raspolagala je ukupnim sredstvima u visini od 335,5 mil. nd. Od toga su bila vlastita sredstva 122,1 mil. nd (26°/_o) a 213,4 mil. nd (64°/_o) otpada na bankarska sredstva. Odnosi su kod raznih poduzeća vrlo različiti. Kod nekih krediti daleko premašuju vlastita sredstva, a kod drugih je obrnuto. Na dugoročne kredite otpada oko 80 mil. nd, odnosno nešto manje od 40°/_o ukupnih bankarskih sredstava, dok su ostali srednji i kratkoročni krediti.

6. 3. Investiciona ulaganja

Usprkos usporavanju investicionih ulaganja, tokom god. 1973. mljekare su uložile ukupno oko 33,4 mil. nd za investicije. Od toga otpada 10 mil. nd (30°/_o) na građevine, a 70°/_o na opremu i ostalo.

Iako podaci nijesu potpuni, ukazuju na oživljavanje investicione potrošnje, prije svega s ciljem dokompletiranja i dovršavanja započetih objekata.

Najveći — od iskazanih — objekat bila je nova mljekara u Dubrovniku, puštena u pogon tokom 1973. god. Investicoina vrijednost cca 11 mil. nd je značajna za ovaj privredni objekat, iako odnos vrijednosti građevine i opreme ukazuju na potrebu daljnjeg opremanja.

Neznatno manje investicije tokom 1973. god. imala je mljek. industrija »Zdenka« Vel. Zdenci, koja je izgradila i opremila novi pogon za sušenje sirutke.

Osim dokompletiranja opremom u splitskoj mljekari, ostale su tokom prethodne godine imale manja ulaganja.

7. Neki komparativni ekonomski pokazatelji

Prosječno angažirana sredstva grupe od 5 mljekara porasla su u 1973., prema prethodnoj godini za 18%.

Ukupan prihod kod 8 mljekara povećan je za 27%, dok su im utrošena sredstva veća za 23%, a dohodak im je porastao za 22% — pri čemu je jedna od OOUR-a iz ove grupacije završila poslovanje bez dohodaka.

Brutto sredstva za osobne dohotke povećana su za oko 25%, a fondovi radnih organizacija za 20%.

Ekonomičnost poslovanja kod 7 radnih organizacija pogoršana je za prosječno 1,4% iako je produktivnost porasla za oko 5%.

Angažirana sredstva po radniku povećana su za oko 6%, a vrijednost oruđa za rad po zaposlenom za skoro 10%.

Prosječni osobni dohoci po zaposlenom porasli su od prosječno 1806 na 1960 nd mjesečno, odnosno za oko 9%.

Pri tom su nešto povećani i fondovi po zaposlenom, a sredstva zajedničke potrošnje čak za 38%.

ZAKLJUČCI

Glavne godišnje skupštine Udruženja mljekarskih radnika SR Hrvatske, održane dne 21. VI 1974. u Mljekari Split

I Organizaciona pitanja

1. Nakon osnutka mljekarske sekcije »Centrostočara«, izražene su dileme i bojazni o mogućnosti »rada na dva kolosjeka«.

Da bi se izbjeglo svako podvajanje zaključuje se dogovorno razgraničenje i usklađivanje poslova između ovog udruženja i mljekarske sekcije »Centrostočara«, kao poslovnog udruženja mljekara SR Hrvatske, uz punu suradnju Udruženja i selekcije na svim onim područjima gdje je ta suradnja potrebna i moguća.

2. Rad Udruženja mljekarskih radnika SR Hrvatske nužno je intenzivirati i u rad uključiti što veći broj članova.

Novoosnovane sekcije Udruženja — tehnološka, ekonomska i siroviniska — imaju mogućnosti da na rješavanju konkretnih zadataka, mobiliziraju veći broj članova te time opravdaju svoje postojanje i dadu odgovarajući doprinos unapređenju mljekarske industrije SR Hrvatske.

3. Informiranost članova Udruženja o radu Upravnog odbora i njegovih komisija bila je nedovoljna.

U cilju bolje informiranosti članova zaključuje se obavezno izvještavanja u »Mljekarstvu« u rubrici »Društvene vijesti« o svim zaključcima Upravnog odbora, sekcija i komisija, a o najaktualnijim zadacima treba članove izravno informirati raspisom ili posebnim biltenom.

4. Izdavačku djelatnost Udruženja treba i nadalje nastaviti i težiti neprekidnom poboljšanju i osavremenjivanju sadržaja »Mljekarstva« i »Mljekarskog lista«.

II Uvoz mlijeka

Rastuće disproporcije između proizvodnje i potražnje mlijeka i mlječnih proizvoda u SR Hrvatskoj imaju za posljedicu povećanu dopremu mlijeka i mlječnih proizvoda ne samo iz drugih republika, nego i iz uvoza (maslac, sirevi, mlijeko, mlijeko u prahu).

Doprema mlijeka i mlječnih proizvoda iz drugih republika sasvim je normalna i opravdana. Iako se uvozom postiže bolje korištenje kapaciteta, veći prihod i dohodak njime bi samo trebalo ublažiti ili eventualno otklanjati sezonsku nestašicu i to samo uz uvjet da uvoz ne destimulira domaću proizvodnju i organizirani otkup mlijeka.

III Unapređenje proizvodnje mlijeka

Gotovo sve mljekare u SR Hrvatskoj sudjeluju — više ili manje u akcijama za unapređenje stočarstva i proizvodnje mlijeka na svojem području.

Ovaj trajni zadatak mogao bi se rješavati još uspješnije i brže kroz — daljnje propagiranje, organiziranje i podružtvovljenje robne proizvodnje mlijeka individualnih proizvođača — kooperanata i ubrzano rješavanje pratećih problema: radni odnos, penziono osiguranje, krediti i sl.

— intenzivnu i sistematsku suradnju mljekara sa Stočarskim selekcijskim centrom, veterinarskim stanicama i drugim institucijama koje se bave unapređenjem poljoprivrede i stočarstva (izložbe, nabave rasplodnih grla, nagrađivanje najboljih proizvođača i dr.).

— mobilizaciju sredstava individualnih proizvođača vlastitih, republičkog i općinskih fondova, banaka i drugih, za plansko unapređenje stočarstva i poljoprivrede.

— angažiranje i aktiviranje društveno-političkih organa koji mogu doprinijeti na planu unapređenja proizvodnje mlijeka.

IV Tržište i cijene

Skokoviti porast otkupnih cijena izaziva stanovito povećanje ponude mlijeka sa strane individualnih proizvođača. Otkupljujući te ponuđene viškove mlijeka mljekare mogu doći u opasnost stagnacije poslovanja i stvaranja prekomjernih zaliha mlječnih proizvoda, zbog suzdržane kupovine potrošača, izazvane porastom prodajnih cijena.

Ovakvi se potezi mogu izbjeći ili ublažiti pravovremenim i pravilnim korekturama otkupnih i prodajnih cijena mlijeka i mlječnih proizvoda, te društvenim intervencijama preko premija i regresa, a na osnovu stalnog praćenja troškova proizvodnje mlijeka kod društvenih i individualnih proizvođača te praćenja odnosa otkupnih i prodajnih cijena mlijeka i nekih drugih zavisnih proizvoda.

V Usklađivanje otkupa mlijeka s kapacitetima mljekara

Društvenim planom razvoja poljoprivrede i prehrambene industrije SR Hrvatske — »zelenim planom« — predviđa se povećanje proizvodnje i organiziranog otkupa mlijeka. Da bi se to moglo ostvariti potrebna je odgovarajuća materijalna baza mljekarske industrije za prihvata, obradu i preradu mlijeka. S tim u vezi očekuje se:

— planiranje razvoja mljekarske industrije u skladu s tempom i obimom planiranog porasta tržišnih viškova mlijeka;

— pomoć društvene zajednice pri dobivanju jeftinih investicionih sredstava za mljekare kao niskoakumulativne radne organizacije;

— dugoročna kooperacija mljekara u cilju ublažavanja sezonskih viškova i manjkova mlijeka, pri čemu se mogu primjenjivati razni oblici poslovnog povezivanja.

VI Ostalo

1. Skupštine prihvaća izvještaje za god. 1973.
 - o radu Upravnog odbora;
 - o poslovanju mljekara
 - o izdavačkoj djelatnosti
 - o financijskom poslovanju.
2. prihvaća se prijedlog prihoda i rashoda u god. 1974.
3. prihvaćaju se izmjene i dopune Poslovnika tajništva Udruženja;
4. razrješavaju se dužnosti Upravni i Nadzorni odbor i Sud časti i bira se novi Upravni odbor, Nadzorni odbor i Sud časti u ovom sastavu:

Članovi U. O.

1. Baković dr D.
2. Fažo ing. M.
3. Grahovac B.
4. Leaković S.
5. Markeš ing. M.
6. Marošević ing. S.
7. Sabadoš dr D.
8. Štefekov ing. I.

9. Trbić ing. L.
 10. Vila ing. T.
 11. Vuković ing. N.
- Nadzorni odbor**
- Dokmanović dr Đ.
Erceg ing. B.
Deneš ing. S.

Sud časti

- Crnobori ing. M.
Fabijanić N.
Kaštelan ing. D.

Zamjenici čl. U. O.

Plečas ing. P.
Šantak P.
Ivošević Đ.

Članovi komisije za zaključke

1. Leaković Stjepan
2. Markeš ing. Matej
3. Baković dr Davor

5. Za predsjednika Upravnog odbora ponovo je izabran drug Leaković Stjepan, a za njegovog zamjenika Trbić ing. Lazo.

MEĐUSOBNI KORELACIONI ODNOSI KOMPONENATA MLEKA KOD DOMAĆIH ŠARENH KRAVA*

Božidar MASLOVARIĆ
Institut za stočarstvo, Novi Sad

Sadržaj: — Uvod — Materijal i metodi rada — Rezultati istraživanja: a) korelacije između mlečne masti i proteina; b) korelacije proteina sa suvom materijom i specifičnom težinom mleka; c) korelacije masti sa suvom materijom i specifičnom težinom mleka; d) korelacije između suve materije i specifične težine mleka; — Diskusija — Zaključci — Literatura — Summary.

U V O D

Kvalitet mleka najviše zavisi od količine proteina i masti koje se nalaze u njemu. Ove dve komponente dalje utiču na suhu materiju i specifičnu težinu mleka. Laktoza kao energetska vrednost ima daleko manji značaj u ishrani, a kod prerade mleka u sireve predstavlja čist tehnološki balast. Ranije tržište više je pokazivala ekonomski interes za mlečnu mast, pa su prerađivači nametnuli proizvođačima mleka i njegov otkup po procentu masti. Istina, procenat masti je pokazivao najbolju sigurnost da mleko nije patvoreno tj. da nije si-pana voda odnosno obrana mast. Ova dva momenta su dalje uticala na dugogodišnji selekcijski rad u govedarstvu na povećanju masti u mleku, paralelno sa povećanjem i količina mleka. Selekcija nije poklanjala pažnju i sadržaju proteina u mleku, tako da oni stagniraju.

Savremena ishrana ljudi, a posebno nedostatak belančevina životinjskog porekla, imperativno je nametnula potrebu za povećanjem proteina u mleku. Tako, selekcijski program u govedarstvu poslednjih godina pokreće i u prvi plan sve više stavlja procenat proteina u mleku. Dugogodišnja dosadašnja selekcija na povećanju mlečne masti stvorila je mišljenje da se povećanjem količina masti paralelno se povećavaju i količine proteina, jer su mast i proteini u pozitivnoj korelaciji. Nikolić (1970) u Poljoprivrednoj enciklopediji konstatuje: »Glavni sastojci od kojih zavisi vrednost mleka su mlečna mast i belančevine. Između njihovog sadržaja postoji jaka pozitivna korelacija ($r = 0,60$), tako da je za ocenu kvaliteta mleka dovoljno utvrditi samo procenat mlečne masti«.

* III Jugoslavenska stočarska konferencija u Puli od 25—27. IV — 1974.